

مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز
دوره دهم، شماره دوم، بهار ۱۳۷۳

نقدی بر ترجمه کتاب آزمون در آموزش زبان

دکتر عبدالجواد جمفرپور

دانشگاه شیراز

خلاصه

هدف این نوشته بررسی و نقد ترجمه کتاب آزمون در آموزش زبان می باشد. پس از سخنی در خصوص ارزش و جامعیت اصل کتابی که مترجم برای ترجمه برگزیده است، به نارسائیه‌ها و اشکالات عدیده‌ای که در بر گردان آن وجود دارد اشاره می شود. از طریق مقایسه متن ترجمه با متن اصلی، این اشکالات از نظر انتخاب معادلهای فارسی و اشکالات کلی ترجمه بر شمرده می شوند. و در خاتمه به ویژگیهای صوری کتاب نیز عنایت می شود.

۱. مقدمه

کتاب *Modern Language Testing* را خانم ریکا والت^۱ در سال ۱۹۶۷ میلادی منتشر کرده است. این کتاب شامل دو بخش می باشد. بخش نخست چهار فصل و بخش دوم پنج فصل دارد. همچنین کتاب حاوی یک ضمیمه مشتمل بر فهرست و خصوصیات آزمونهای تجاری می باشد. به علاوه کتاب مشتمل بر فهرستی کوتاه از منابع مورد استفاده نویسنده و فهرستی موضوعی می باشد. کتاب در ۲۰۰ صفحه به چاپ رسیده است.

این کتاب را خانم گیتی دیهیم از انگلیسی به فارسی برگردانده و تحت عنوان *آزمون در آموزش زبان* در سال ۱۳۷۲ توسط مرکز نشر دانشگاهی در ۲۶۴ صفحه به چاپ رسانده است.^۲ در ترجمه چارچوب دو بخش و نه فصل اصل کتاب عیناً رعایت گردیده اما ضمیمه کتاب اصلی در ترجمه آورده نشده است. در عوض مترجم دو واژه نامه یکی فارسی به انگلیسی و دیگری انگلیسی به فارسی جمعاً در ۱۴ صفحه اضافه کرده است.

نظر به اینکه در بر گردان کتاب نارسائیه‌ها و اشکالات عدیده‌ای وجود دارد، در زیر ارزش و جامعیت متن اصلی مورد مذاقه قرار خواهد گرفت و به اهم این نارسائیه‌ها در زمینه انتخاب معادلهای فارسی، انتخاب عناوین و سرفصلها، اشکالات کلی ترجمه و نارسائیه‌های صوری دیگر اشاره خواهد شد.

۲. ارزش و جامعیت کتاب

«آزمون شناسی زبان» علم نوپائی است. از این رو از بدو تولد خود هر روزه شاهد تغییر و تحول‌ها و ارائه شیوه‌های بدیع و جدید بوده است. و به همین دلیل خانم والت کتابش را پس از ده سال با تجدید نظر کلی به چاپ رسانده است.^۳ مترجم دلیل انتخاب کتاب والت چاپ ۱۹۶۷ را برای ترجمه «جامع بودن» آن دانسته است.^۴ شاید این ادعا در مورد چاپ دوم کتاب والت صحیح باشد، اما در مقایسه با کتب دیگر که مترجم در هنگام انتخاب کتاب برای ترجمه در اختیار داشته، چاپ اول کتاب مسلماً «بهترین» و «جامع‌ترین» نبوده است. مروری بر فهرست کتاب‌های مقدماتی آزمون شناسی زبان^۵ نشان می‌دهد که تا چه حد چاپ اول کتاب خانم والت «کهنه و قدیمی» شده است. موضوعاتی نظیر آزمون تکمیل متن^۶ که به دلیل متداول بودن آن در هر کتاب آزمون شناسی مقدماتی و مقاله‌ای مطرح هست، در کتاب والت دیده نمی‌شود. حتی اگر خواننده به فهرست منابع کتاب^۷ نگاهی بیندازد، متوجه می‌شود که منابع مورد استفاده والت مربوط به سالهای ۱۹۵۴ الی ۱۹۶۶ می‌باشد.

۳. انتخاب معادل های فارسی

گرچه برابر اطلاع نویسنده ترجمه مورد بحث اولین کتابی است که در زمینه آزمون شناسی زبان در ایران به چاپ رسیده، اما در زمینه روان آزمائی که آزمون شناسی زبان از آن نشأت گرفته است کتب متعددی ترجمه و تالیف شده است. لذا برای اکثر لغات و اصطلاحات انگلیسی هم اکنون معادل‌هایی در زبان فارسی موجود است. این معادل‌ها تقریباً مصطلح هستند و متخصصان و مترجمان در بکارگیری آنها اتفاق آراء دارند. اما ظاهراً در ترجمه حاضر، مترجم توجهی به منابع ترجمه و تالیف شده نداشته و شخصاً اقدام به انتخاب واژه های معادل کرده است. به همین دلیل در ترجمه اصطلاحات، سه مشکل عمده دیده می شود: (۱) برخی معادل‌های پیشنهادی نادرست هستند، (۲) بعضی اصطلاحات به کاررفته متداول نیستند، و (۳) همه جا حتی از اصطلاحات پیشنهادی خویش به طور یکنواخت استفاده نکرده است.

۳.۱. معادل های نادرست

معادل‌های نادرست به تعبیراتی اطلاق می شوند که ترجمه و اصل برابری ندارند. مثال: درصد معادل یک نمره مشخص، نشان می دهد که چند درصد از آنانی که به آزمون پاسخ داده اند پایین تر از این حد نمره گرفته اند.^۸

The percentile equivalent for a given score indicates what per cent of those taking the test scored below that mark.^۹

در آمار بین درصد در مقابل *per cent* و صدک در مقابل *percentile* فرق می گذارند. نمره های درصدی شاخص نوعی نمره بر حسب درصد پاسخ های صحیح در آزمون هستند، اما صدک ها نوعی نمره مشتق بر حسب درصد افراد هستند. مترجم نا آشنا به آمار مقدماتی و غافل از این تفاوت، « صدک » را با « درصد » برابر گرفته است. البته، آوردن ویرگول بعد از مشخص نیز زاید است. برخی دیگر از معادل‌های نادرست به شرح زیر است:

اصطلاح متداول در فارسی	اصل واژه انگلیسی	معادل ترجمه ای
عملکرد - کارکرد	performance	کنش
آزمون ساخت یافته	structured test	آزمون ساختار
تنه	stem	ریشه
خطای معیار اندازه گیری	standard error of measurement	اشتباه استاندارد
انحراف معیار	SD	انحراف استاندارد
آزمون پیش بینی	prognostic	آزمون تشخیص
آزمون بسندگی	proficiency	آزمون مهارت
قبولی	passing	قبول
میان	median	میانگین نمره
میانگین	mean	نمره متوسط
نمره	grade	نمره حرفی
درک شفاهی	listening	درک شنیداری
تکالیف استاندارد	standard tasks	وظیفه های استاندارد
دانش	knowledge	شناخت
یادداری	retention	نگهداری
دشواری افزایشده	increasing difficulty	دشواری تصاعدی

۳.۲. معادل های غیر متداول

انتخاب معادل های جدید در حالیکه برابری مصطلحی در فارسی وجود دارد و مورد استفاده همگان قرار می گیرد تنها کار خواننده را دشوار می کند. اگر معادل های جدید به دلیلی برتر می بودند، انتخاب مترجم قابل توجیه می بود. اما همان طور که مثال های زیر نشان می دهند، معادل های پیشنهادی مترجم نه تنها برتر نیستند بلکه در بیشتر موارد این لغات با داشتن ابهام مناسب زبان علمی هم نیستند. مثلاً براهنی^{۱۰}، سیف^{۱۱}، هومن^{۱۲} و کظیمی^{۱۳} در

مقابل *achievement* واژه فارسی پیشرفت را به کار برده اند در حالیکه مترجم آن را با موفقیت برابر دانسته است. یا مترجم *گول زن* را برای *distractor* به کار برده است در حالیکه معادل متداول آن *گزینه انحرافی* است که مقبولتر است. یا به کارگیری عبارت *سرهم کردن آزمون* پسندیده نیست زیرا *سرهم کردن* به عملی اشاره دارد که شخص برای نجات از مخصصه به انجام آن مبادرت می ورزد، در حالیکه هدف والت از به کار بردن *assembling the test* القای پیامی مثبت و به معنی *جمع آوری ماده ها برای تهیه آزمون* می باشد. یا استفاده از لغت چرکنویس برای *first draft* مطلوب نیست، چرا که می توان معادل *پیش نویس* را به کار گرفت. برخی دیگر از واژه هایی که با معادل جدید به کار گرفته شده اند عبارتند از:

اصطلاح متداول در فارسی	اصل واژه انگلیسی	معادل ترجمه ای
ماده - پرسش	item	فقره
آزمون گروه بندی	placement test	آزمون پایه گزینی
آزمون تشریحی	essay	آزمون انشائی
پاسخ کتبی	written answer	پاسخ نوشتاری
پرسش کتبی	written question	پرسش نوشتاری
گزینه های چاپ شده	printed options	گزینه های چاپی

۳.۳. عدم یکنواختی در کاربرد معادله

همان طور که در بالا اشاره شد، با وجود معادل متداول پیشرفت برای *achievement*، مترجم واژه موفقیت را در واژه نامه خویش پیشنهاد کرده است، اما در ترجمه متن کمتر از این معادل بهره گرفته و بیشتر از سایر برابرها استفاده کرده است:

مثال: در سال ۱۹۲۹ گزارش مطالعه زبانهای بیگانه در مورد آزمونهای پیشرفت ... ۱۴

In 1929, the Modern Foreign Language Study report on achievement tests . . . ۱۵

یا مثلاً مترجم در واژه نامه در برابر *matching* واژه *لنگه یابی* را ارائه کرده، اما در متن کتاب از لغات *جوورکردنی* و *جفت یابی* هم استفاده کرده است. در برخی موارد معادل خاصی برای لغات انگلیسی انتخاب نکرده و لذا استفاده از واژه های مختلف باعث لغزشهایی نیز شده است. مثلاً برای جفت های *instructor/professor, examinee/examiner* و *give a test/take a test* معادل‌های مشخصی به کار نگرفته است و لذا تمایز موجود بین این لغات را نشان نداده است.

۴. اشکالات کلی ترجمه

گذشته از اشکالات در انتخاب معادلها، ترجمه حاضر از لغزشهای فاحش در برگردان عناوین و متون رنج می برد. اهم آن به قرار زیر است.

۴.۱. انتخاب عناوین

انتخاب معادل به ویژه برای سرفصل ها و عناوین در ترجمه از اهمیت خاصی برخوردار است و باید بسیار گویا و روشن و بدون ابهام باشند. و این ترجمه از این جهت نارسائی های زیاد دارد. مثلاً، عنوان ترجمه *آزمون در آموزش زبان اصالت* و رسالت عنوان اصل کتاب را ندارد. *آزمون شناسی زبان* یا *آزمون سازی زبان* عناوین مناسبی هستند. یا مثلاً *roll book* را مترجم به *دفتر نمره کلاس* برگردانده است در حالیکه معادل موجود در فارسی *دفتر حضور و غیاب* است. به همین طریق مترجم *standard answer sheet* را برگه پاسخ استاندارد ترجمه کرده است در حالیکه معادل متداول آن *پاسخنامه* است که مترجم نیز آن را در واژه نامه خویش ذکر کرده است. مترجم عنوان *ارائه نوشتاری* را برای *written representation* به کار گرفته است و *تعویضی زمان* را در مقابل *change of time* و به معنای *تغییر دادن زمان* مورد استفاده قرار داده است. برخی دیگر از عناوین و سرفصل هائی که گویا نیستند، به شرح

زیر می باشند. البته همان طور که این نمونه نشان می دهد، ممکن است معادل های پیشنهادی « نادرست » هم باشند:

عنوان در متن انگلیسی	عنوان ترجمه شده
Oral cue	راهنمای گفتاری
Visual cue	راهنمای دیداری
Passage items	پرسش روی قطعاتی از متن
Retention test	آزمون نگهداری
Full item analysis	تجزیه و تحلیل کامل سؤال
Picture test	آزمون تصویری
Picture passage items	فقره های تصویری همراه با قطعه متن
Dehydrated sentences	جمله های آب گرفته

بر اساس نمونه های بالا ممکن است گفته شود که عناوین فارسی رسا نیستند چون عناوین انگلیسی آنها رسا نبوده اند. اگر چه این ادعا مورد سؤال است ولی به هر حال مترجم هم وظیفه دارد که ضمن امانت داری پیام نویسنده را در قالب مرسوم و قابل قبول زبان مقصد بدون ابهام بیان کند. شواهد نشان می دهد که مترجم در بعضی جاها برخی دخل و تصرف هایی که به نظرش معقول رسیده کرده ولی در موارد مشابه دیگر اینکار را نکرده است.

مثلاً، عنوان *distribution* را به توزیع برگردانده است. البته باید قبول کرد که نه عنوان فارسی رسا است و نه عنوان انگلیسی و هیچکدام به تنهایی گویای مفهومی را که یدک می کشند نیستند در حالیکه توزیع نمرات پیام مورد نظر را به خوبی مستقل می کند. در وهله نخست چنین تصور می شود که مترجم به تبعیت از ربکا والس و به منظور امانت داری تنها به ذکر توزیع قناعت کرده است. اما چنین ادعا همیشه صادق نیست چرا که مترجم در جای دیگر

دامنه یک آزمون را در مقابل عنوان *range* به کار گرفته است. اگر مترجم این کار را به منظور گویا بودن عنوان در این مورد خاص کرده و اصل امانت داری را نقض کرده چرا در مورد توزیع و سایر عناوین چنین نکرده است؟

۴.۲. ترجمه جملات

از آنجا که ذکر همه اشکالات ترجمه عملی نمی باشد، در زیر تنها به ذکر هفت مورد که به طور تصادفی انتخاب شده اند مبادرت ورزیده می شود.

مثال ۱:

آزمون و آزمونک، هر یک در کلاس زبان بیگانه نقش دارند. تفاوت میان آنها بیشتر از نظر درازا و هدف است تا از جنبه محتوا.

شاگرد را قبل از انجام دادن آزمون آگاه می کنند. به علاوه، هر آزمون روی یک واحد خاص تدریس شده به عمل می آید، چه این واحد بخشی از یک درس باشد، چه چندین درس را در بر گیرد.^{۱۶}

Both tests and quizzes play a role in the foreign-language classroom. The distinction between test and quiz is one of dimension and purpose rather than of item content.

The test is announced in advance and covers a specific unit of instruction, be it part of a lesson or several lessons.^{۱۷}

ترجمه جمله نخست گنگ است. نویسنده می خواهد بگوید که آزمون و آزمونک هر دو یک نقش دارند. در جمله دوم، معادل لغت *dimension* لغت درازا نیست بلکه منظور تعداد ماده ها است. جمله سوم هم گنگ است. معلوم نیست تاریخ برگزاری آزمون را به اطلاع شاگرد می رسانند یا اینکه به شاگرد اطلاع می دهند که معلم آزمون را تهیه کرده است. قسمت آخر هم گویان نیست. بایستی ترجمه می شد: بر خلاف آزمونک که . . . ، آزمون شامل بخش خاصی از مطالب آموزشی می شود. این بخش می تواند قسمتی از یک درس یا چندین درس باشد.

مثال ۲:

معلم از روی آخرین چرکنویس، فقره‌ها را روی کارت می‌نویسد. اگر تصمیم گرفت که در هنگام آزمون، پرسشها را بخواند می‌تواند مستقیماً آن‌ها را از روی کارتها بخواند.^{۱۸}

For the final draft of the test, the items are written on cards. If the teacher plans to read the questions, he may do so directly from the cards.^{۱۹}

نا برابری ترجمه جمله اول با متن انگلیسی کاملاً واضح است. در متن انگلیسی چرکنویس وجود ندارد. ترجمه بهتر عبارت است از: «برای تهیه نسخه نهائی آزمون، ابتدا هر ماده روی کارت نوشته می‌شود.» در «هنگام آزمون» هم گنگ است. در حقیقت نویسنده اظهار می‌دارد: اگر معلم تصمیم گرفت در موقع اجرای آزمون پرسشها را بدون نوار ارائه کند، می‌تواند آنها را مستقیماً از روی کارتها قرائت نماید.

مثال ۳:

برای معلم زبان، میزان اعتبار یک آزمون تابع تجزیه و تحلیل آماری کنش آن نیست، بلکه از تجزیه و تحلیل بسیار دقیق محتوای هر فقره و خود آزمون به طور کلی ناشی می‌شود.^{۲۰}

For the language teacher, the degree of test validity is not derived from a statistical analysis of test performance, but from a meticulous analysis of the content of each item and of the test as a whole.

ترجمه بالا به هیچ وجه پیام نویسنده را نمی‌رساند. ربکا والت سخنی از تابع بودن و یا ناشی شدن نمی‌گوید بلکه به انگلیسی بسیار ساده می‌گوید که درجه اعتبار یک آزمون را از راه تحلیل محتوای آن معلوم می‌دارند، نه از طریق تحلیل نمرات بدست آمده. عبارت «تجزیه و تحلیل آماری کنش» خطا است. مقصود والت بررسی آماری نتایج بدست آمده از آزمون

(=عملکرد آزمودنی) می باشد. واژه *کنش معادل performance* در دستور گشتاری است و مناسب این متن نیست.

مثال ۴:

در آزمونها، ضریب همبستگی، ارتباط بین دو دسته نمره را نشان می دهد. برای مثال، زمانی بین دو آزمون درجه بالایی از همبستگی وجود خواهد داشت که شاگردانی که در یکی نمره های خوب گرفته اند و در دیگری هم به طور کلی همان نمرات را بگیرند، ... ۲۲

In testing, the correlation coefficient describes the relationship between two series of scores. For example, a high correlation exists between two tests if the students scoring high on one generally score high on the other, ... ۲۳

استفاده از واژه همان سبب شده که مقصود نویسنده درست ترجمه نشود. در حقیقت وقتی بین دو آزمون همبستگی وجود دارد که شاگردانی که در یکی از آزمونها نمره خوب (بالا) بگیرند در دیگری هم نمره خوب (بالا) بگیرند نه دقیقاً همان نمرات را.

مثال ۵:

توزیع نمره را می توان با نوشتن تمام نمره های ممکن ... ۲۴

The distribution of scores can best be ... ۲۵

نه تنها مترجم جمع بودن لغت *scores* را نادیده گرفته، توجه هم نکرده است که عبارت توزیع نمره در فارسی هم به کار نمی رود. وقتی صحبت از توزیع می شود باید بیش از یک نمره وجود داشته باشد.

مثال ۶:

از این دو عنصر ساختمانی، ساخت حائز اهمیت بیشتری است. ۲۶

Of the two building blocks, structure is the more important. ... ۲۷

در اینجا مترجم تنها به ترجمه جملات به صورت واحدهای مجزا پرداخته است و توجهی به متنی که در آن به کار رفته اند نشده است. یعنی اینکه مترجم دقیقاً لغت به لغت ترجمه کرده

است حال آن که عبارت **دو عنصر ساختمانی** در ترجمه معنی ندارد چرا که ساخت در اینجا معادل *structure* نیست. بهتر بود که مترجم می نوشت: «از دو عنصر ساختار و واژگان اولی اهمیت بیشتری دارد.»

مثال ۷:

به علاوه، مهارت خواندن به خصوصیتی نیاز دارد که آن را از سایر مهارتهای زبانی متمایز می کند. ۲۸

Furthermore, the reading skill involves special features that distinguish it ... ۲۹

همان طوری که از متن انگلیسی پیدا است، مهارت خواندن دارای ویژگیهایی است که . . . و نه اینکه به خصوصیتی نیاز دارد.

۵. ویژگیهای صوری

کتاب ترجمه شده با کاغذ سفید ۸۰ گرمی و در قطع وزیری به چاپ رسیده و تقریباً عاری از غلط های چاپی است. حروف چینی آن مناسب و قیمت روی جلد ۲۹۵۰ ریال است که معقول به نظر می رسد. اما کتاب از نظر صحافی در سطح نازلی قرار دارد به طوری که بعد از چند بار باز و بسته کردن کتاب، شیرازه آن از هم می پاشد.

۶. خلاصه و نتیجه گیری

در صفحات گذشته برخی نارسائی ها و اشکالات ترجمه کتاب **آزمون دو آموزش زبان** بر شمرده شد. گفته شد که اصل کتابی را که مترجم برای این کار برگزیده «بهترین» و «جامع ترین» نیست و منابع بهتری در زمان انتخاب کتاب برای ترجمه موجود بوده است. سپس به سه اشکال عمده در انتخاب واژگان معادل اشاره شد. گفته شد که برخی معادل های پیشنهادی مترجم نادرست و برخی غیر متداول هستند و به علاوه مترجم از معادل های پیشنهادی خویش به طور هم آهنگ استفاده ننموده است. در خصوص اشکالات کلی ترجمه

اشاره شد که ترجمه بسیاری از عناوین و سرفصل‌ها رسا نیست. ترجمه جملات متن نیز حاوی اغلاطی فاحش می‌باشند. برای نشان دادن این اغلاط به ذکر هفت مورد که به طور تصادفی انتخاب شده بودند اشاره شد. آن چه می‌توان به اختصار در خصوص این برگردان اظهار کرد این است که مترجم به طور کلی نتوانسته است ترجمه خوبی ارائه دهد. از آنجا که این کتاب اولین نوشته در معرفی آزمون شناسی زبان می‌باشد، مسئله اهمیت خاصی پیدا می‌کند. اگر شالوده دیوار کج گذاشته شود، دیوار تا ثریا کج می‌رود. این نخستین نوشته می‌بایست طوری عرضه می‌شد که هم پیام نویسنده اصلی بدون عیب و غلط منتقل می‌شد و هم خواننده پارسی زبان را به این رشته علاقمند می‌نمود. متأسفانه مترجم در هیچ یک از دو مورد فوق موفق نبوده است. مترجم خوب باید با زبان مبدا و با زبان مقصد و با موضوع مورد ترجمه آشنای لازم و کافی داشته باشد. این نوشته‌ها نشان می‌دهند که مترجم در سه زمینه یاد شده تسلط لازم را نداشته است.

به علت نارسائی‌های ترجمه، فهم این کتاب برای خواننده نا آشنا به آزمون شناسی زبان ساده نیست. به علاوه برای خواننده آشنا هم این ترجمه چندان دلپذیر نیست. نگارنده این سطور برای درک مطالب بسیاری از موارد مجبور بود به اصل انگلیسی کتاب مراجعه کند. لذا مطالعه این کتاب برای کسانی که طالب یادگیری اصول آزمون شناسی زبان هستند چندان مطلوب نیست. شاید بهترین کاربرد این کتاب در کلاسها و کارگاههای ترجمه باشد که مریان بتوانند با نشان دادن لغزشها، توجه تازه کاران را به دشواری امر ترجمه جلب کنند.

۷. منابع و یادداشت‌ها

1. Valette, R.M. 1967. *Modern Language Testing: a Handbook*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
۲. دیهیم، گیتی (مترجم). ۱۳۷۲. *آزمون در آموزش زبان*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
3. Valette, R.M. 1977. *Modern Language Testing*, Second Edition. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich, Inc.

۴. به منبع شماره ۲ ص ۷ مراجعه فرمائید.

۵. رجوع فرمائید به:

Davies, A. *Principles of Language Testing*. Oxford: Basil Blackwell, 1990.

Heaton, J.B. *Writing English Language Tests*. London: Longman, 1988.

Weir, C. *Communicative Language Testing*. Exeter: University of Exeter, 1988.

6. The cloze procedure

۷. منبع شماره ۲ صص ۲۴۱-۲۴۰.

۸. همان، ص ۳۹.

9. Valette (1967), p. 28.

۱۰. براهنی، محمد نقی (مترجم). *روان آزمایی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۱.

۱۱. سیف، علی اکبر. *اندازه گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی*. چاپ سوم. تهران: موسسه انتشارات آگاه، ۱۳۶۷.

۱۲. هومن، حیدر علی. *اندازه گیری های روانی و تربیتی و فن تهیه تست*. تهران: انتشارات نشر سلسله، ۱۳۶۶.

۱۳. کظیمی، ابراهیم (مترجم). *راهنمای ارزشیابی تکوینی و ارزشیابی مجموعی*. تهران: انتشارات دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۵۵.

۱۴. منبع شماره ۳، ص ۱۰۴.

15. Valette (1967), p. 80.

۱۶. منبع شماره ۲، ص ۱۳.

17. Valette (1967), p. 7.

۱۸. منبع شماره ۲، ص ۲۵.

19. Valette (1967), p. 18.

۲۰. منبع شماره ۲، ص ۴۴.

21. Valette (1967), p. 30.

۲۲. منبع شماره ۲، ص ۴۴.

23. Valette (1967), p. 32.

۲۴. منبع شماره ۳، ص ۳۶.

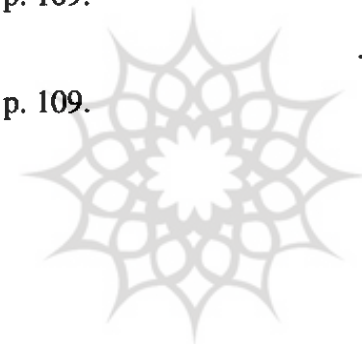
25. Valette (1967), p. 26.

۲۶. منبع شماره ۲، ص ۱۴۰.

27. Valette (1967), p. 109.

۲۸. منبع شماره ۲، ص ۱۴۰.

29. Valette (1967), p. 109.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی